

This item is the archived preprint of:

What's in a name: leidt vermaatschappelijking van de zorg tot datgene waar het voor staat?

Reference:

Schaubroeck Katrien.- What's in a name: leidt vermaatschappelijking van de zorg tot datgene waar het voor staat?
Iedereen betrokken? Vermaatschappelijking van de zorg en vrijwiligerswerk / vzw Vlaams Steunpunt Vrijwiligerswerk - (2018), p. 11
To cite this reference: <https://hdl.handle.net/10067/1561180151162165141>

‘What’s in a name’: leidt ‘vermaatschappelijking van de zorg’ tot datgene waar het voor staat?

Katrien Schaubroeck

Met een vriend die al een tijd in het buitenland woont sprak ik over de huidige tendens naar ‘vermaatschappelijking van de zorg’. “Hoezo ‘huidige’ tendens?” vroeg die vriend zich af. “Vlaanderen heeft toch al lang een goed uitgebouwde sociale zekerheid?” Spraakverwarring. Maar begrijpelijk. De zorgvuldig gekozen term ‘vermaatschappelijking van de zorg’ dekt niet wat hij oproept. Of beter gezegd: de term is meerduidig. Mijn vriend heeft het in zekere zin goed: in het midden van de 20e eeuw werd met vermaatschappelijking inderdaad verwezen naar het proces waarbij zorg uit de privésfeer wordt gehaald en de overheid de verantwoordelijkheid op zich neemt.ⁱ Vandaag wordt er de omgekeerde beweging mee bedoeld: de burger wordt geresponsabiliseerd en de overheid trekt zich terug. De bedoeling daarvan is niet, zo wordt door de beleidsmakers benadrukt, om terug te keren naar een toestand van ieder voor zich. Eerder dit: “De vermaatschappelijking van de zorg wil het enorme maatschappelijke kapitaal dat Vlaanderen rijk is, mobiliseren. Mensen engageren zich voor andere mensen.”ⁱⁱ Maar of deze huidige invulling van het begrip ‘vermaatschappelijking’ daadwerkelijk zal leiden tot een (nog meer) delen van de zorg onder elkaar zal de toekomst moeten uitwijzen. Er is reden om aan te twijfelen.

Er zijn twee elementen in hoe de overheid de keuze voor vermaatschappelijking van de zorg rechtvaardigt: enerzijds is het een verhaal van inclusie waarbij de mensen voor wie gezorgd wordt zo goed en actief mogelijk in de samenleving geïntegreerd worden; anderzijds is het ook een verhaal van besparing waarbij de mensen die de zorgtaken op zich nemen benoemd worden als mantelzorgers en vrijwilligers. Tegen het verhaal van inclusie kan men moeilijk tegen zijn. Uiteraard is het een goede zaak wanneer “mensen met beperkingen, chronisch zieken, kwetsbare ouderen, jongeren met gedrags- en emotionele problemen, mensen die in armoede leven, ..., met al hun mogelijkheden en kwetsbaarheden een eigen zinvolle plek in de samenleving [...] innemen.”ⁱⁱⁱ Maar de vraag is of je dit doel enkel of beter kunt bereiken met de hulp van vrijwilligers dan met de inzet van professionele zorgverleners. En of er dus een goede, inhoudelijke reden is om te besparen op professionele zorgverlening. De overheid noemt de keuze voor vermaatschappelijking van de zorg geen keuze ‘van moeten’, maar “bij uitstek een positieve keuze. Een keuze vanuit de overtuiging dat net in het appel op het sociaal kapitaal en op de gemeenschap een belangrijke kwaliteit van zorg en hulp zit.”^{iv} Opnieuw zit daar een waarheid in die niet naar de kern van de zaak gaat. Inderdaad, leden van een gemeenschap kunnen zorg voor elkaar opnemen op een kwalitatieve manier en, ik zou zelfs durven aanvullen: op een manier die fundamenteel anders is dan de zorg die een professional biedt. In

Gewone Helden geef ik het voorbeeld van een vrijwilliger die opvoedingsondersteuning biedt en veel sneller het vertrouwen van een gezin wint dan een sociaal werker die, hoe vriendelijk en welwillend die ook is, toch altijd gesitueerd wordt in een zekere machtspositie ten aanzien van het gezin.^v Er schuilt volgens mij dus zeker een echte sociale waarde in vrijwilligerswerk die niet kan worden gereduceerd tot financieel gewin voor de overheid. En als politici die waarde herkennen en vrijwilligerswerk daarom willen faciliteren, is dat prima. Maar daarmee is enkel gezegd dat professionele zorgverlening en vrijwilligerswerk (of mantelzorg) elk hun eigen unieke waarde hebben, maar niet dat het ene waardevoller zou zijn dan het andere of het ene afgebouwd moet worden ten voordele van het andere.

Aan de hand van een uitvergroting wordt duidelijk wat op het spel staat. Stel je voor dat de ziekenhuizen alle verplegend personeel zouden ontslaan en de lichaamsverzorging, voedselbedeling en eenvoudige medische check-ups door vrijwilligers zouden laten doen. Vrijwilligerswerk is per definitie niet afdwingbaar. Als patiënt kan je dus pech hebben of geluk: de ene dag word je gewassen, de andere niet; de ene dag wordt je bloeddruk correct gemeten, de andere dag niet. Dat zouden we een mensonwaardige regeling vinden. Bekwame, medische zorg is een recht, geen gunst. Dat moet de overheid aan haar burgers kunnen garanderen. Behalve de verwarring tussen gunsten en rechten is er nog iets anders stuitend aan het hypothetische scenario: de ongelijke behandeling van de patiënten. Wie een bekommerde familie of groot netwerk heeft, heeft meer kans op de invulling van zijn of haar basisbehoeften. Dat lijkt niet eerlijk. Onze sociale zekerheid is erop gericht om dit soort oneerlijke ongelijke behandeling te vermijden. Dit scenario maakt duidelijk dat wie pleit voor vermaatschappelijking van de zorg steeds moet zorgen dat hij of zij de gewenste grens trekt tussen rechten en gunsten, tussen onrechtvaardigheid en pech. Anders leidt de vermaatschappelijking van de zorg tot het omgekeerde van waar het zegt voor te staan: vereenzaming van de zorgbehoevende zonder groot netwerk, en privatisering van de zorg voor wie het zich kan veroorloven.

ⁱ In dit verhelderende artikel worden vier betekenissen van 'vermaatschappelijking van de zorg' opgelijst: Jan Steyaert, 'De meerduidigheid van vermaatschappelijking', *De Gids*, 1 juni 2014. <http://www.steyaert.org/jan/publicaties/2014%20GMG%20Steyaert%20meervoudigheid%20vermaatschappelijking.pdf>

ⁱⁱ <http://jovandeuren.be/nl/2014-de-kracht-van-het-engagement>

ⁱⁱⁱ <http://jovandeuren.be/nl/2014-de-kracht-van-het-engagement>

^{iv} <http://jovandeuren.be/nl/2014-de-kracht-van-het-engagement>

^v Katrien Schaubroeck, *Gewone helden. Een kleine ethiek van het vrijwilligerswerk*, Acco, 2016.